

Van Karst T. zijn er vele honderden

De kans op psychische problemen en zelfdoding is onder werklozen twee keer zo groot als onder niet-werklozen, schrijft **Rifka Weehuizen**. Karst T. was wanhopig.

Met het bekend worden van meer details over het drama in Apeldoorn wordt duidelijk dat de actie van Karst T. geen aanslag was, maar eerder de kenmerken heeft van een 'publieke zelfdoding'. De auto had weinig kans om de koninklijke bus substantieel te beschadigen en bevatte geen explosieven. Ook droeg T. volgens onbestemde berichten geen gordel.

Elk jaar maken 1.500 mensen een eind aan hun leven in Nederland. Daarnaast zijn er jaarlijks zo'n dertigduizend zelfmoordpogingen.

Het doel van een zelfdoding is meestal een einde maken aan een als ondraaglijk ervaren emotioneel lijden waarbij geen andere uitweg wordt gezien. Publieke zelfdoding is een zeldzame vorm hiervan en moet worden gezien als een poging tot het geven van betekenis aan de zelfdoding, en als een extreme vorm van communicatie.

De oorzaken van zelfdoding zijn complex. De belangrijkste risicofactoren zijn de aanwezigheid van psychische problemen (meer dan 90 procent), zoals depressie (meer dan 50 procent), vaak in combinatie met een persoonlijkheidsstoornis (30 tot 40 procent).

Hoewel er bij instanties geen geestelijke gezondheidsproblemen bekend zijn van T., zou hij volgens nieuwsberichten een teruggetrokken persoon zijn die mogelijk symptomen van depressie had. Hij had volgens berichten geen relatie en weinig sociale contacten. Zelfdoding komt vaker voor bij mensen die nooit gehuwd, of die verwedwd of gescheiden zijn dan bij gehuwden. Van de mensen die nooit getrouwd geweest zijn, benemen er zich volgens CBS-cijfers elk jaar zo'n 600 het leven; drie maal zo veel mannen als vrouwen.

T. had blijkbaar onlangs zijn baan verloren en moest zijn huis verlaten omdat hij de huur niet meer kon betalen. Zelfdoding wordt vaak voorafgegaan door een stressvolle gebeurtenis die van grote impact is op het leven van een persoon, zoals het verlies van werk, gezondheid of relatie.

De kans op psychische problemen en zelfdoding is onder werklozen ongeveer twee keer zo groot als onder niet-werklozen. Deels is er sprake van 'omgekeerde causaliteit': mensen met psychische problemen zullen moeilijker een baan vinden en houden. Onderzoek laat echter zien dat werkloosheid ook een belangrijke oorzaak van psychische problemen en zelfdoding is.

Het verlies van een baan is vaak een zeer stressvolle gebeurtenis, en er zou meer aandacht moeten zijn voor de psychische gevolgen van een toename van werkloosheid. Het CBS geeft aan dat de werkloosheid in Nederland in de afgelopen maanden relatief sterk is toegenomen, en die stijging

Een net in het Atrium van het Haagse stadhuis moet mensen met zelfmoordneigingen tegenhouden.

Foto Martijn Beekman / de Volkskrant

komt geheel voor de rekening van mannen tot 45 jaar - er zijn in deze categorie 31 duizend werklozen meer dan vorig jaar in hetzelfde tijdvak. Uit onderzoek blijkt dat als de economie verslechtert en de werkloosheid toeneemt, geestelijke gezondheidsproblemen en het aantal zelfdodingen toenemen, met name onder mannen.

Dit is vooral het geval in landen met hoge inkomens en een hoge graad van secularisatie (waar religie geen grote rol speelt) - oftewel, in landen zoals Nederland. Hier is werk een van de belangrijkste bronnen van sociale relaties, identiteit en zingeving. Verlies van werk en inkomen is dan een sociale en psychologische ramp.

Onderzoek laat ook zien dat het verlies van identiteit- en betekenis-genererende zaken ook kan leiden tot woede, agressie, een gevoel van slachtofferschap en wraak, en verlies van zelfbeheersing.

Als men zich slachtoffer voelt van zo iets abstracts als de economie of de maatschappij, zijn er sterke gevoelens die ergens op gericht moeten worden. Het Koninklijk Huis is een symbool, niet alleen van de Nederlandse maatschappij, maar ook van een groep van mensen die rijk, mooi, geliefd

Ontslag leidt tot agressie, verlies van zelfbeheersing en een gevoel van wraak

en gelukkig lijken, die alles lijken te hebben wat de dader blijkbaar niet had. Dit symbool kan zich lenen als object van gevoelens van wanhoop, woede en wraak.

Waren de slachtoffers onder de omstanders bijzaak, of waren ze deel van het plan? Het zal wellicht nooit duidelijk worden. Maar be-

kend is dat als iemand zichzelf als buitenstaander ziet, en zich niet meer kan identificeren met de rest van de maatschappij, de drempel voor het nemen van levens sterk verlaagd wordt. Dat bleek ook bij recente schietpartijen op scholen.

Er is nog veel onduidelijk over Karst T., maar blijkbaar was hij niet een duidelijke zonderling, en waren er geen geestelijke gezondheidsproblemen bekend. Dat betekent niet dat hij ze niet had, maar eerder dat hij niet wist wat ermee te doen, en dat ze niet zijn opgemerkt door anderen.

In tegenstelling tot wat vaak wordt aangenomen, is zelfdoding in veel gevallen te voorkomen. De belangrijkste manier is het tijdig behandelen en voorkomen van psychische aandoeningen. Er bestaan veel effectieve behandelingen (therapie, medicatie); preventie van zelfdoding is mogelijk, vooral door een integrale aanpak

waarbij betrokken instanties zoals gezondheidszorg, sociale diensten, en de NS samenwerken.

De discussie gaat nu over zaken zoals het verlies van de onschuld van Koninginnedag en de beveiliging van de koninklijke familie - terwijl het goed mogelijk is dat de dader bijvoorbeeld zijn oude school of voormalige werkplek als locatie voor zijn zelfdoding had gebruikt, als Koninginnedag en de Oranjes niet als gelegenheid en doelwit voorhanden zouden zijn geweest. Het is onmogelijk te zeggen of het drama in Apeldoorn te voorkomen was, maar andere, minder grote en minder publieke drama's zijn wel te voorkomen.

Daar dient over na te worden gedacht.

Rifka Weehuizen is onderzoeker aan de Universiteit van Maastricht op het gebied van economie en psychologie.